

Lezingen: Exodus 16:1-5/25-31 en Lucas 14:12-24

Gedenk de Sabbat...

Hoe vaak hebben we het niet gezien en de pijn meegemaakt van mensen die – omdat ze overbodig, boventallig zijn geworden voor de laatste keer de poort van de fabriek uitlopen. Pijn, want werken is deel van leven.

Maar vanmorgen zien we een volk, echt wérkvolk met opgeheven, blijde gezichten voor de laatste keer de poort uitgaan van de fabriek 'Egypteland'. Zónder werk, daar hadden ze zelfs om gevraagd. Hé joh, zullen mensen aan de kant van de weg hebben gezegd, waar beginnen jullie aan? Oké, erg eerlijk ging het er daar niet aan toe, enkelen met vette bonussen en de meesten een nummer. Maar je was tenminste verzekerd van brood op de plank. Waar beginnen jullie in godsnaam aan? En ze zouden ook nog wijzen op, wat boven de poort staat: 'Arbeid maakt vrij'.

Arbeid maakt vrij. Het zijn de kernwoorden van het verhaal van vanmorgen. Werken is fijn, maar kan de mens ook tot slaaf maken, want dat bordje is geleend van Auschwitz, of omgekeerd 'Arbeit macht frei' als motto van een concentratiekamp, wat Egypte uiteindelijk ook was, want we weten hoe mensen er werden vermalen... en als iemand zich nú soms ook vermalen voelt tussen welke tandraden dan ook, kun je je afvragen in hoeverre jij je nú binnen de poorten van Egypte bevindt... Wat is dat toch, de oorzaak van een steeds de kop opstekende gevangenschap waar mensen in verstrikt raken? Nou, de volken rondom Israël leefden met natuurgoden. Ze hanteerden een, wat je zou kunnen noemen, afspiegelingsmodel: het aardse leven staat gespiegeld in de sterren geschreven en móet daar dus op worden afgestemd. In dat model zijn in ieder geval geen pauzes (laat staan voor het vieren van een feest wat de Israëlieten aan de Farao vragen), want de hemellichamen die als goddelijk werden beschouwd, draaien nu eenmaal 24 uur per dag door. De uitdrukking 'een wet van Meden en Perzen' is hiervan een voorbeeld. Dat is immers een wet

die eeuwig vaststaat, omdat hij uit het vaste hemelbestand is afgelezen.

Het vaste hemelbestand bepaalt en farao's waren de goddelijke verschijningsvormen daarvan op aarde. Ja, mensen, machten op aarde kregen de status van absolute heerschappij, daar valt niet aan te ontkomen. In onze tijd zou je kunnen denken aan de absolute, onvermijdelijke heerschappij van het economisch denken, de werking van de vrije markt... Ach ja, roepen sommigen misschien nog: natuurlijk heeft dat z'n nadelen, maar ja joh, we zijn er aan overgeleverd, en als je wilt groeien, tja, dan ontcom je niet aan een 24-uurs economie.

Arbeid maakt vrij? Het kan tot gebondenheid leiden op verschillende manieren. In fabrieken, werkgebieden als 'Egypteland', zal er altijd een laag boven komen drijven op zeeën zwæet, bloed en tranen van een onderlaag. En het kan iederéén bedreigen. Deze week vertelde iemand me dat hij gewend was wel 16 uur per dag te werken. Leuk. Maar toen hij de nadelen begon in te zien – te weinig tijd voor stilstaan bij zichzelf en bij z'n omgeving – ja, eigenlijk het gevoel kreeg toch maar een zeer beperkt leven te leiden, vastliep en wilde minderen, kón hij het niet, want gevangen zittend in een bestedingspatroon dat past bij dát inkomen. Hoezo vrij? De rem in jezelf is geblokkeerd door stapels onnodige behoeften (diefstal dus!), gecreëerd door een op hol geslagen maatschappij, waardoor je het rempedaal in jezelf niet eens meer in kúnt drukken.

Daar liep het volk de poort uit... ahh eindelijk vrij! Nu pas kan ik me ontplooien... Ja, en dan op de wijze zoals een midrasj vertelt: waarom wordt de mens op de zesde dag geboren en niet op de eerste? De mens is toch de voornaamste? Hij mag toch de aarde beheren en bewerken? Daar wil hij toch gelijk mee beginnen? Maar zo gaat het niet. Het eerste dat de mens te zien krijgt na de zesde dag is de zevende dag, de Sabbat. Dus nog even niet. Rust! Hij moet goed weten dat heel zijn bemoeienis met de schepping zal moeten leiden tot rust, vrede en harmonie.

Maar ach... nog maar net de poort uit en daar begon het al. Bij de minste of geringste tegenslag terugverlangen naar de verleidelijk

geurende vleespotten van Egypte. Natuurlijk, de zwakken hadden en hebben het in zo'n klimaat niet gemakkelijk, maar ja... En God antwoordt met het brood uit de hemel laten regenen. Man-hu? vroegen de Israëlieten aan elkaar. Man-hu, man-na? Wat letterlijk 'wat is dat' betekent. Want ze zagen een soort honingkorreltjes die zich vastzetten op een bepaalde woestijnstruik als vochtafscheiding van schildluizen. Bedoeïenen gebruiken het vandaag de dag nog altijd als zoetstof in plaats van honing. Zoet! Ahh, maar dan beluisteren we ook de meerwaarde in dit natuurverschijnsel. Namelijk psalm 19: 'De wet is 't hoogste goed, meer kostelijk en zoet dan 't edelst van de honing'. Ahh, God antwoordt in de woestijn met het neer laten dalen van zijn tien leefregels. Kom op, lieve mensen, ga niet terug, want wat verstaan jullie nou eigenlijk onder eerlijk, gevuld leven?

Maar ook in die situatie nog inhaligheid. Een veel meer verzamelen dan nodig is... waaróm moeten winkels op zondag open?! Er kan zomaar een geur van verrotting omheen gaan hangen. Want wat wordt er in onze tijd niet ontzettend veel volstrekt overbodigs geproduceerd, een verrotte situatie... volstrekt overbodig spul voor degenen die het zich kunnen permitteren. Zeker ten koste gaand van noodzakelijke behoeftebevrediging van minder draagkrachtigen. Er hangt een geur van verrotting omheen.

En dan klinkt ineens midden in de woestijn: En nu sábbat! Dat is hetzelfde als: 'En nú stoppen daarmee, want 'sabbat' betekent 'ophouden'. Houd de sabbat in ere. Als een rustdag, een dag die geurt naar het honingzoete manna. Die geurt naar de spelregels van Gods Rijk, naar rust, vrede en harmonie. Naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Stop nou eens met dat dwangmatig doorrennen. Dwáng... matig. Je raakt jezelf kwijt, want in hoeverre ben je jezelf nog onder dwang? Wat is een gevuld leven?

Professor Schippers, een inmiddels overleden kerkelijk hoogleraar, verwoordde het als volgt: 'De voluit menselijke betekenis van deze rustdag is dat we herinnerd worden aan het feit dat het leven meer is dan brood, en de cultuur méér dan produceren. We komen veel sneller dan we denken terecht in een nieuwe slavernij. Door de mammon als vruchtbaarheidsgodin (groei!) van de eerste orde, die niet zal rusten tot we allemaal verslaafd zijn aan dingen die we niet

eens nodig hebben, verslaafd aan onze hebzucht van maandag tot en met zondag, en onze ziel en zaligheid zoeken in de internationale beursberichten, die (ook na of tijdens de recessie!) elke avond op de televisie hun eredienst houden'.

Ja, hier tegenin móet klinken: Houd de sábbat in ere! Weet van ophouden, om de geur van Góds Rijk niet te verliezen. Onderhoudt de sabbat, dat geldt voor iedereen: de werkgever, zijn personeel, dieren, planten... Ook Jezus ondervond een tegenwind. Hij nodigde mensen uit. Sorry hoor, klonk het, het ruikt echt gewéldig hoor, die geur van harmonie, rust, vrede, maar éérst heb ik wat anders aan m'n hoofd, een kwestie van prioriteiten stellen, hè.

Het verhaal spreekt voor zich. Niet iedereen, of beter, een deel in ieder mens, trekt vol overtuiging weg uit Egypteland. We zitten vaak te vast. Want hoe verleidelijk geuren de vleespotten... Maar we wéten het, hè... onvermijdelijk gaat zo'n leven dan gepaard met hongerige, verlangende ogen van kwetsbaren, de zwakken in de samenleving die zich niet kunnen mengen in het spel van de godheden.

Weet van ophouden, roept Jezus en hij trekt door de poort. Egypteland uit, op weg naar Jeruzalem, stad van vrede en harmonie voor iederéén! Uiteindelijk – dwars door alle Egyptische duisternis heen – zal die weergaloze solidariteit dit plaatsje opleveren: verrukte, tot hun recht komende mensen uit alle volken en rassen en lagen van de bevolking aan één Tafel. De Tafel van de Heer, waarvandaan de geur van vrede, saamhorigheid, liefde, respect en mededogen zich verspreidt. Dat die geur in onze kleren en genen gaat zitten. Dat mensen er iets van merken: Hé, wat ruik ik? Ja, die geur verspreidend, waar we ook werken, op welk tijdstip dan ook, soms noodzakelijk op de rustdag! Onze opdracht, tegelijk een gave!
We zien een volk door de poort van Egypteland uittrekken. Met blijde gezichten, al zingend op weg naar Jeruzalem, die poorten binnentredend.

Amen.

Ds. Dik Bos